

PSYKOANALYSENS MANGE HOVEDER

Ole Andkjær Olsen & Simo Køppe:
Psykoanalysen efter Freud, Bd. I-II.
 København: Gyldendal, 1996. 1136 sider, pris: kr. 588.

Anmeldt af Esben Hougaard

Makkerparret Andkjær og Køppe er en institution i dansk psykoanalyse. Fra deres fremragende kommenterede oversættelse af centrale værker fra Freuds metapsykologi i 1975 (forfattet sammen med Børge Kjær) over den monumentale bog om Freuds psykoanalyse fra 1981 har de i en lang række arbejder – sammen og hver for sig – endevendt psykoanalysens teorier med en hidtil uset grundighed. Kulminationen på deres mangeårige samarbejde foreligger nu i det over 1000 sider store værk om psykoanalysen efter Freud, på et tidspunkt der omtrentligt markerer hundredeåret for psykoanalysens fødsel (en helt præcis tidsfæstelse er ikke mulig).

Bogen behandler den psykoanalytiske bevægelses historie med oprindelse i Freuds såkaldte »onsdagsklub« fra 1902 over de mange senere foreningsdannelser i de forskellige lande. Ud over at redegøre for de forskellige teoretiske og kliniske opfattelser gøres der meget ud af psykoanalysens organisatoriske historie, samt af de biografiske oplysninger, der foreligger om fremtrædende psykoanalytikere. Dertil placeres de psykoanalytiske teorier i korte, skematiske social- og kulturhistoriske analyser af de respektive lande.

Udvalget af teorier er sket med skelen til tilhørsforhold til den internationale psykoanalytiske forening, accept af, eller i det mindste forholder sig til det »freudianske grundlag« (det ubevidste, den infantile seksualitet og ødipuskomplekset), væsentlighed i form af originale teoretiske bidrag, samt betydning i national sammenhæng for de lande, der udgør psykoanalysens »elitedivision«: Mellemeuropa (Østrig, Schweiz og Ungarn), Tyskland, England, USA og Frankrig. I alt figurerer 90 forskellige psykoanalytikere i indholdsfortegnelsen, og disse personer vies særlige afsnit. Langt flere får imidlertid korte kommentarer med på vejen, så læseren præsenteres for et nærmest svimlende persongalleri.

Struktureringen af bogen har naturligt nok voldt vanskeligheder. En oprindeligt planlagt tematisk opdeling efter teoretiske emner måtte opgives. I stedet har man valgt den geografiske opdeling med udgangspunkt i de ovennævnte psykoanalytiske elitelande, der i den anførte rækkefølge successivt har udgjort centrale kraftcentre under psykoanalysens historiske udvikling. Hvert land får sit kapitel. Til sidst er der et kapitel om »psykoanalysen i andre lande« med bl. a. 2 sider om Danmark.

Bogen lader sig læse på flere forskellige måder. Som en oversigt over centrale psykoanalytiske teoridannelser er der tale om en god og klar indføring. Selv en esoterisk teoretiker som Lacan trækkes ned på jorden og forklares så pædagogisk, at det bliver muligt at forstå i det mindste noget af teorien.

De biografiske oplysninger om fremtrædende psykoanalytikere er med til at gøre bogen underholdende som en familieroman. Vi får her bl. a. at vide, at Freud brugte at holde sig grundigt orienteret om mulige personlige brist hos sine disciple gennem brevveksling med deres lære-analytikere; at Ferenczi på samme tid havde mor og datter som elskerinder, sendte datteren til analyse hos Freud for »at lodde dybden af hendes følelser« og senere selv insisterede på at foretage videreanalysen som betingelse for at opretholde forbindelsen; at »hendes kongelige højhed« Marie Bonaparte med to operationer rettet mod at kurere sin frigiditet havde en ret så håndgribelig baggrund for teorierne om den kvindelige seksualitet; eller at Lacan afkortede analysetimerne for at øge sin indtjening og i øvrigt spiste, talte i telefon og skrev på sine næste forelæsninger under behandlingen, samt yndede at rekruttere elskerinder blandt sine klienter. Nogle læsere vil utvivlsomt kunne føle sig stødt over, at der ofres så megen plads på sådanne personlige detaljer, eller over deres undertiden lidt bastante anvendelse til forklaring af de pågældende personers teoretiske frembringelser. Forfatterne kan imidlertid med god ret påberåbe sig, at en sammenknytning af forfatter og forfatterskab er en basal psykoanalytisk pointe.

Redegørelsen for psykoanalysens organisatoriske historie er måske værkets største bedrift. Den omhyggelige, nærmest pedantiske opregning af årstal, møder, foreninger, personkonstellationer mv. må have krævet en bogholders tålmodighed. Og redegørelserne for de utallige stridigheder, magtkampe og splittelser inden for den psykoanalytiske bevægelse, der har fundet sted siden oprøret fra tidlige dissidenter som Jung, Adler, Rank m.fl., er særdeles tankevækkende. Således nåede Lacan i sin storhedsperiode at bidrage til at sprænge eller opløse hele 4 psykoanalytiske foreninger, og efter mesterens død er der opstået mere end 30 forskellige lacanianske grupperinger.

Forfatterne lægger ikke fingrene imellem i deres analyser af årsagerne til sådanne stridigheder, der konsekvent føres tilbage til personlige magtkampe og ønsker om anerkendelse og prestige. Ødipuskomplekset i Freuds urhorde-teori anvendes som forklaringskabelon: Faderen stræber enerådigt efter at bevare magt og privilegier, medens broderfællesskabet kæmper om faderens gunst og i sidste ende gør oprør for at detronisere faderen. Lære-analysen er et betydningsfuldt magt-middel til at skaffe sig tilhængere såvel som til indoktrinering af eleverne i mesterens lære, men analyserelationens betingelsesløse underkastelse er samtidig en mulig årsag til indkapsling af had og nag, der senere kan bryde frem. Lære-analysens dobbelthed af psykoterapi og sindelagskontrol vil endog kunne bevirke, at vordende analytikere som de eneste analysander ikke kan få deres ødipuskompleks passende bearbejdet.

Organisatorisk sammenlignes psykoanalysen med et hemmeligt selskab, en slags moderne frimurerloge, der er fortroligt, lukket udadtil, med strengt autoritetshierarki, aristokratisk selvbevidsthed og indviklede indvielsesritualer. Dette træk ved organisationen, kombineret med psykoanalysens rekrutteringspolitik med kravet om den meget langvarige vide-reuddannelse, giver anledning til stivnet konservatisme, men også til oprørske nybrud: »Når det kultiske indhold falmende, og når begejstringen blev erstattet af rutine, var der grobund for en fornyelsesproces, hvor nye præster og præstinder trådte frem på scenen med vanskeligt formulerbare indsigter, som kun kunne tilegnes i snævre klikker, hvor man sværgede troskab og holdt sammen gennem tykt og tyndt.«(p. 60)

Forfatterne er bevidst tilbageholdende med at give udtryk for egne standpunkter, idet værket er tænkt som en almen guide for alle læsere. Deres egen holdning til psykoanalysen lader sig dog tolke ud fra udvælgelse og strukturering af stoffet, samt ikke mindst ud fra de mange småvurderinger, der indimellem fremsættes. Psykoanalysen er ikke kun en form for psykoterapi eller teori om personlighed og psykopatologi, men tillige – og måske nok så meget – en bredere kulturel bevægelse. Således er det Lacan, der får langt den mest omfattende behandling: ca. 55 sider, mod f. eks. 10 sider til Kernberg. Freuds værker prises for deres »metaforiske kvaliteter« med åbne og fleksible begreber, der ikke lader sig fastsømme som en simpel doktrin. Den empiriske psykoterapiforskning beskrives som steril og overforsimplet, selvom det medgives, at de kliniske iagttagelser kræver uafhængig verifikation. Den »konservative« psykoanalyse kritiseres, ligesom forsøgene på at lade psykoanalysen vokse sammen med psykiatri eller psykologi. Idealet synes at være en udogmatisk og åben, selvstændig humanistisk disciplin, der med rod i terapeutiske erfaringer indgår i fortløbende dialog med andre videnskabelige og åndelige strømninger.

Internationalt har psykoanalysen været genstand for en meget kraftig kritik de seneste år. Kritikken kommer såvel fra empiristisk hold, hvor man har fremhævet vidtløftigheden i de teoretiske spekulationer og deres manglende empiriske underbyggelse, som fra humanistiske, såkaldt naratologiske eller konstruktivistiske reformuleringer af psykoterapi, der opfatter psykoanalysens meta-psykologi som en undertrykkende prokrustes-seng i det terapeutiske arbejde med klientens idiografiske menings-systemer.

Bogen vil naturligvis også indgå i kommende diskussioner om psykoanalysens videnskabelige status. Det er mit indtryk, at kritikerne vil kunne hente mere skyts, end tilhængerne. Det er vanskeligt i det brogede panorama af forskelligartede psykoanalytiske teorier, der her oplulles, at få øje på en konvergerende videnskab om »det ubevidste«. Og bogen er som påpeget heller ikke fri for kritiske vurderinger. Kunne man forestille sig, at det vil gå forfatterne, som det gik en anden Freud-biograf, Frank Sulloway, der i en ændring med tilbagegribende kraft lod de kritiske indsigter fra hans berømte »Freud: biologist of the mind« komme til fuldt udtryk ved genudgivelsen 15 år efter førsteudgaven fra 1977?

Uanset stillingtagen til sådanne spørgsmål er der meget at hente i Andkjær Olsen & Køppes bog, der fortjener at blive en klassiker. Den er et lærd værk i ordets bedste betydning – grundig, informativ og kompetent – men den er samtidig skrevet i et klart og uprætentiøst sprog uden mange fagtermer. Den henvender sig til en bred læserskare og er allerede blevet rost i mange dagbladsanmeldelser. Der er desuden tale om en smuk bog, prydet af Signorellis døds-frescoer på omslaget og med mange fotografier af fremtrædende psykoanalytikere indeni. Den er værd at anskaffe sig, også prisen taget i betragtning.